

Рижков М.М., Поліщук І.***

УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРОТИСТОЯННЯ ЗА 2008 РІК

Перш ніж аналізувати протистояння Росії та України в інформаційній сфері розглянемо підґрунтя для інформаційної позиції будь-якої країни – державну політику в інформаційній сфері. Що цікаво, то при аналізі більшості інформаційних статей в сфері інформаційної політики Росії домінують такі поняття як «інформаційні загрози», «інформаційна безпека Російської Федерації», «психологічний вплив інформаційних технологій». Стосовно законодавчої бази, так Росія прямо заявляє, що недостатній інформаційний контроль Російської Федерації в країнах колишнього СНД прирівнюється до загрози безпеці Російської Федерації. З огляду на це не дивно бажання Кремля зберегти контрольні позиції на території України. В даній ситуації всі сфери життя суспільства (не тільки політика) активно використовуються як засіб маніпулювання.

В Росії навіть і не приховують, що в них державна інформаційна політика в українському векторі єдина, системна та спланована. Діяльність засобів масової інформації усіх форм власності скоординована і спрямована на досягнення конкретних цілей та завдань, які формулюються у Кремлі.

Стосовно розробки своєї інформаційної політики Росія не економить коштів і визначає такі їх джерела розбудови інформаційного суспільства (Згідно з Концепцією формування і розвитку єдиного інформаційного простору Росії і відповідних державних інформаційних ресурсів) [5]

- кошти бюджетів всіх рівнів, які виділяються в рамках окремих програм
- кошти позабюджетних фондів, які виділяються на регіональні та інші програми інформатизації
- кошти комерційних структур, які залучаються на вигідних для таких структур умовах
- кошти з прибутку, який здобувається в обмін на інформаційні послуги.

Цікавим є рівень доступу громадян Росії до інформації (посилаючись на Федеральний Закон про Інформацію, інформатизацію та захист інформації РФ) [8] – є відкрита інформація та закрита, яка поділяється на державну таємницю та конфіденційну інформацію, а коли інформація є відкритою і закритою визначає Державна Дума.

Стосовно України, то інформація з обмеженим доступом поділяється на два різновиди - таємну і конфіденційну. Відповідно до Закону України «Про інформацію» до таємної інформації відносять такі відомості, розголошення яких завдає шкоди особі, суспільству і державі, та яка включає до свого складу державну або іншу визначену законом таємницю [3]. Перелік видів таємної інформації визначається державою і закріплюється законодавчо.

Державна таємниця включає в себе відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення

* професор, завідувач кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

** студентка 4 курсу відділення «міжнародна інформація» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визначені у встановленому законом порядку державною таємницею і підлягають охороні державою [2].

Але справа в тому, що в Україні нема конкретної стратегії протидії інформаційним загрозам а також відсутні прописані положення стосовно розбудови інформаційної політики хоча б по відношенню до сусідів, особливо до таких небезпечних як Росія. Але спробуємо прослідкувати інформаційні заходи України та Росії за поточний рік.

Російська інформаційна політика в Україні активно втручалась у внутрішні справи сусіда, і Україна всі удари приймала на себе, намагаючись дати відповідь, але чи це в неї вийшло і чи є перспективи на не тільки протистояння а й на відстоювання власної позиції шляхом провадження активного інформаційного впливу в Росії?

Інформаційне протистояння двох держав має багато граней, які розкриваються в певних політичних позиціях. Розглянемо проблемні ситуації, де найбільш можна прослідкувати цю боротьбу. Слід також зазначити, що нема про що говорити коли навіть в російські дослідники українсько-російських відносин найчастіше вживають такі поняття як «нестабільність», «декларативне співробітництво», «стагнація», «погіршення». [1]

Останнім часом динаміка двосторонніх відносин сусідів призупинилась і згідно з дослідженнями виокремились такі конфліктні точки:

Газове питання – Росія постійно звинувачує Україну в несанкціонованому відборі газу з магістральних трубопроводів та хронічній несплаті боргів за енергоносії. Інформаційна політика Росії ведеться в цьому напрямку таким чином, що більшість росіян вважає, що це і справді так. До того ж, Росія використовує газове питання в якості інструменту шантажу і впливу на політику України.

Питання чорноморського Флоту – питання виведення чорноморського Флоту Росії з території України в 2017 році неабияк турбує як Україну так і Росію. Цікавими в даному питанні є заяви колишнього президента Росії, очільників Міністерства оборони та Генерального штабу, в яких містилися неприховані погрози Україні. Невипадково провідні російські військові та політики висловлюють упевненість у тому, що Севастополь залишиться головною базою ЧФ і після 2017 року. На основі таких впевнених заяв не дивно, що значна частина жителів Севастополя та деяких інших районів Кримської автономії вважає приєднання Криму до України великою історичною помилкою та з нетерпінням очікує на її виправлення. [6]

Цікаво проаналізувати останні тенденції в інформаційній політиці України стосовно Чорноморського Флоту, особливо позицію Секретаріату Президента, яка жорстко ставить питання контролю за пересуванням бойової техніки, підрозділів із зброєю і крупних підрозділів військовослужбовців. Це почало непокоїти владу Росії, яка визнає такі заяви контролю власної національної безпеки України як провокацію.

Або згадаємо жорстку позицію української влади під час Осетинського конфлікту, коли прохання української сторони про перевірку складу на кораблях, які перетинали кордон України знайшло значний опір російської сторони.

Мовне питання - російська сторона на офіційному рівні різко негативно відреагувала на рішення Конституційного Суду України щодо використання державної мови. Більш того, були заяви про утиски російськомовного населення в Україні та їх дискримінацію, хоча поняття дискримінації мабуть представникам Росії невідомо. Адже в його правовому значенні дискримінація означає надання переваги всім мовам крім однієї (російської), а в Україні визначається лише українська мова як офіційна, а розмовляти поза державною службою можна будь-якою мовою, без виділення краших і гірших.

Розглянемо інформаційне забезпечення мовного питання з точки зору Росії та України. МЗС Росії засудив кроки українського керівництва, направлені на як вважає Російська Федерація гуманітарну дискримінацію російського населення і витіснення

російської мови і культури з України. Представник МЗС Росії закликав українську сторону усвідомити можливі катастрофічні наслідки подібного розвитку подій для російсько-українських відносин. Було прокоментовано рішення Національної ради з телебачення і радіомовлення України, яка припинила у ряді українських регіонів реєстрацію деяких російських телеканалів, як не відповідних українському законодавству. Було також зазначено, що така «політика» України відобразиться на відносинах двох держав не найкращим чином. А насправді Україна всього лише вдосконалила застаріле законодавство, що вже давно потребувало змін.

Розбіжності у зовнішньополітичній сфері – Росії не вигідна співпраця України з Заходом, а особливо з НАТО, а Україна в свою чергу не зовсім хоче бути частиною ЄСП. Якщо ж говорити про справжній стан речей, так Росія підписала цілу низку угод, які стосуються її співпраці із НАТО на 2008 рік, але пересічний росіянин дуже мало поінформований про реальну інтенсивність діалогу Росії з Альянсом. На сьогодні політика Євро-та євроатлантичного партнерства й інтеграції України піддається серйозному випробуванню російським фактором.

Виходячи з настанов про неприпустимість втілення цивілізаційного вибору України на користь «Заходу» і переслідуючи цілі з недопущення долучення України до його двох визначальних формацій – НАТО та ЄС, Москва вдалася до політики «на випередження» в межах відносин з державами Євросоюзу, окремо – Єврокомісією та структурами НАТО; активна і надзвичайно складна дипломатія донедавна велася із Вашингтоном. Ця політика виразилася в проведенні гранд-пропагандистської кампанії на основі масованої інформаційно-аналітичної та мас-медійної діяльності з нівеляції членства України в НАТО; у середовищі європейського політичного та ділового кола майстерно здійснювалася «дипломатична місія» з дискредитації міжнародної репутації України, маркування її як держави «російської сфери». [4]

В цьому контексті Москвою була проведена ефектна робота, наслідком чого стало відчуження частини європейського та американського політикуму від ідеї розширення НАТО та ЄС на Схід, що й спричинило параліч політики ЄАІ України. Звинувачувати з боку Києва Захід в недалекоглядності та зраді було б можна, як би сам Київ, по-перше, розгорнув енергійну інформаційну й дипломатичну кампанію з викриття російської політики «на випередження», а по-друге, не допустився тотального «промаху» у себе вдома.

Свою спроможність щодо впливу на європейське позиціонування стосовно міжнародних проблем Москва демонструвала не раз. Однак, для забезпечення «гарантій успішності» російської політики з протидії українській політиці ЄАІ, Москвою було розгорнуто й інший напрям діяльності – внутрішньо український. І якщо, попри усі зауваження, політику ЄАІ України можна назвати задовільною, то політику запобігання і протидії посиленню російського впливу в Україні інакше як «ігноруванням» не назвеш.

В той час як Київ докладав зусилля у політиці партнерства та інтеграції до НАТО і Євросоюзу (що йде врозріз із російськими геополітичними уявленнями), Москва впродовж тривалого часу (щонайдалі від 1997 р.) всіляко зміцнювала свої позиції в Україні. Робота велася як на «національному» рівні, так і на «регіональному», передусім в середовищі апаратів усіх без винятку центральних органів державної влади України; територіально – концентрація зусиль була здійснена щодо Криму, Луганська, Харкова, Донецька. Потужна робота також велася і в середовищі політичних сил, як правило, під час виборчих кампаній шляхом політ-технологічного та фінансового «сприяння», що виливалося як не в безпорадне партійне маневрування навколо проблем державної політики України, то в деактуалізацію об'єктивних проблем цієї ж політики, у спотворення її цілей/завдань, викривлення у баченні пріоритетності, способів і засобів втілення національних інтересів України. [4]

Одним з чільних напрямів цієї роботи стало «налагодження і всіляке зміцнення зв'язків» з проросійськи налаштованими особами та організаціями. Її розвитку неабияк сприяв «російський бізнес» в Україні, який був і до нині залишається політично заангажованим Кремлем у справі зовнішньої політики Росії. Цей бізнес виконував і виконує триєдине завдання: «шукати «своїх людей» і корпоратизувати їх – залучати до співпраці «на спільне українсько-російське благо» – вести справу до набуття контролю у відповідних галузях/секторах». Тотожним чином до російських планів були залучені в Україні й проросійські клерикальні кола, які діяли і діють не менш активно, ніж бізнесові.

Таким чином, якщо говорити про той самий Крим, який Україна так боїться втратити, то фактично скоро вона його фактично втратить, адже більшість майна на півострові належить саме російським власникам, адже вони розуміють, що цей важіль є важливим у здобутті фактичної влади.

Такого плану робота підсилювалася й постійно зростаючою інформаційною діяльністю, що базувалася на масштабній технічній і людській інфраструктурах. Інформаційна політика Москви розвивалася одночасно з невпинним посиленням аналітичної роботи проросійських «мозкових центрів», ростом їх кількості, формуванням автономних між собою проросійських експертних мереж в Україні.

В даному контексті цікаві останні тенденції розвитку міжнародних відносин. Нещодавно був підписаний договір про взаємодію між ООН і НАТО. У МЗС Росії цей факт викликав подив, оскільки, як стверджує керівництво зовнішньополітичного відомства, Росія як постійний член Ради безпеки ООН не була повідомлена про підготовлюване підписання документа. Цей крок мав би насторожити Росію та Україну в контексті майбутнього поширення впливу такої організації як НАТО.

Насамкінець, розглянемо цікаве протистояння Міністерств Зовнішніх Справ двох країн у сфері проголошення небажаних осіб на території сусідів. Зазначимо лиш рівень загрози таких осіб – якщо «загрозливі» громадяни України створюють небезпеку Росії в Україні, просто відстоюючи національні права України як незалежної країни, то Україна визнає небажаних осіб громадян Російської Федерації коли вони відкрито провокують народ України та застосовують психотехнології впливу. Розглянемо таку особу на прикладі Володимира Жириновського, депутата, віце-спікера Держдуми РФ, який дуже вдало використовує психотехнології у своїх виступах.

Володимир Вольфович неодноразово висловлював шовіністичні твердження щодо України, зокрема, озвучував ідею приєднання України до Росії: «Якщо Януковичу вдасться провести федеральну реформу, відбудеться розпад України і входження її південних і східних регіонів в РФ. Тоді в Росії з'являться Одеський, Харківський, Дніпропетровський і Луганський округи». Також в ефірі українського телебачення спростував репліку колеги по Думі Бориса Немцова щодо небажання, аби Україна увійшла до НАТО: «Я хочу навпаки, щоб Україна вступила до НАТО, й українські хлопці поверталися з Іраку в трунах». В такому коментарі використовуються стереотипи, образи, вплив відбувається на рівні почуттів та емоцій, а моделюються уява та поведінка, що підсвідомо формує потрібний світогляд з метою залякування населення України та дається неправдива інформація з метою впливу на громадську думку та негативного скерування населення України щодо вступу в НАТО. [7]

Росія стосовно України веде інформаційну, дипломатичну та енергетичну війни; провокації відбуваються мало що не що тижня, а відповідь України занадто слабка щоб з нею хоча б хтось рахувався, тому потрібно активно вести політику не тільки «відповіді на інформаційні провокації», а й спробувати аналітичний підхід «передбачення інформаційних загроз» з боку такого чудового «старшого брата».

Україна намагається гідно протистояти інформаційним провокаціям Росії. Називає небажаних осіб з числа Росіян в Україні відповідає на різкі заяви в бік України не менш гострими відповідями, проявляє підтримку Грузії в її Осетинському конфлікті з Росією. Але всі ці дії неконсолідовані, немає єдиного прописаного напрямку між гілками влади і кожен робить що захоче і як захоче. МЗС України намагається взяти на себе відповідальну роль, але розбіжності в позиціях різних гілок влади, недостатньо зважене використання інформаційної зброї, нестача досвіду не дають можливості для України гідно відповідати Росії. До того ж, не потрібно забувати, що Україна не повинна бути ворогом свого сусіда, Росії, а повинна змусити Росію поважати себе та бути на рівних, а це досягається не агресією і не поступливістю, а єдністю, силою та стратегією, чого Україні не вистачає.

Література

1. Дослідження Центру Разумкова:
http://www.razumkov.org.ua/files/category_journal/NSD3_ukr.pdf
2. Закон України «Про державну таємницю» в редакції Закону «Про внесення змін до Закону України «Про державну таємницю» від 21 вересня 1999 року, <http://www.rada.kiev.ua> (5 січня 2006 р.).
3. Закон України «Про інформацію».
4. Інформаційно-аналітичний центр Чернівців: <http://www.cvi.net.ua/komentari.php?action=show&id=577>
5. Концепція формування і розвитку єдиного інформаційного простору Росії і відповідних державних інформаційних ресурсів: http://www.sbras.nsc.ru/win/laws/russ_kon.htm
6. Стаття «Просуществует ли Украина до 2017 года?»: <http://www.economica.com.ua/top/article/113247.html>
7. Стаховський Дмитро «Персони нон-грата в Україні. Чи зможе Янукович їх реанімувати?» <http://www.unian.net/ukr/news/news-164162.html>
8. Федеральний Закон про Інформацію, інформатизацію та захист інформації РФ: <http://www.sbras.nsc.ru/win/laws/in-low.html>